

Taalkwesties in het hoger onderwijs

Ondanks het strikte taalbeleid in Vlaanderen is de taalpraktijk eerder pragmatisch te noemen. ‘De verregaande regulering laat ruimte voor interpretatie’, schrijven Frank van Splunder en Christine Engelen. Toch blijft het gebruik van het Engels beperkt en ligt het aantal Engelstalige vakken nog steeds onder de wettelijk toegestane maxima.

Ruimte voor creatieve oplossingen

Taal in het Vlaamse hoger onderwijs: beleid en praktijk

Frank van Splunder & Christine Engelen

Universiteit Antwerpen

Het taalbeleid in Vlaanderen weerspiegelt een lange traditie van taalwetgeving. De kern ervan is dat taal moet worden beregeld. Dat gebeurt via uitgebreide en complexe wetten, *top-down* opgelegd door de overheid. Dit beleid vindt zijn oorsprong in de emancipatiestrijd in België, waar Vlaamse studenten pas in 1930 hoger onderwijs konden volgen in het Nederlands in plaats van in het Frans (voor een goed overzicht van deze taalsrijd: Witte & Van Velthoven, 2010). Bijna honderd jaar later wordt het Engels, als taal van de globalisering, steeds prominenter in het hoger onderwijs, al is er zeker geen sprake van een *verengelsing* zoals in Nederland (Van Splunder, 2014; voor een vergelijking met Nederland: Van Splunder, 2015).

Het decreet dat sinds 2012 het taalgebruik in het hoger onderwijs regelt, garandeert enerzijds de positie van het Nederlands als primaire onderwijs- en bestuurstaal van Vlaanderen, maar houdt anderzijds een versoepeling in van het gebruik van een ‘andere taal’ dan het Nederlands. In de praktijk is die andere taal bijna altijd het Engels. Het decreet heeft betrekking op de *initiële* bachelor- en masteropleidingen. Dit betekent dat de richtlijnen niet gelden voor opleidingen zoals bachelor-na-bachelor of master-na-master. De inzet van een andere taal dan het Nederlands wordt gekwantificeerd en dient te worden gemotiveerd in een jaarlijkse rapportage aan de Vlaamse regering.

Beperkingen

Het decreet bepaalt dat het Nederlands de onderwijstaal is. Een Nederlandstalige opleiding *kan* anderstalige oplei-

dingsonderdelen bevatten, maar vanaf een bepaald percentage wordt die opleiding beschouwd als een *anderstalige* opleiding, waarvoor specifieke voorwaarden gelden. In de initiële bacheloropleidingen is het gebruik van een andere taal beperkt tot 18,33 procent van de opleidingsonderdelen (maximaal 33 van de 180 studiepunten). In de initiële masteropleidingen is het maximum vastgelegd op 50 procent. Bij deze percentages worden sommige uitzonderingen niet meegerekend, zoals opleidingsonderdelen die een andere taal tot onderwerp hebben (bijvoorbeeld Duitse taalkunde), die worden gedoceerd door een gast-professor, of die worden gevolgd aan een andere instelling (bijvoorbeeld Erasmusprogramma’s). Opleidingen die niet voldoen aan deze kwantificering worden beschouwd als anderstalig. Concreet: een masteropleiding die voor 50 procent van de

Dat gebeurt via uitgebreide en complexe wetten, *top-down* opgelegd door de overheid

opleidingsonderdelen in het Engels wordt gedoceerd geldt als Nederlandstalig, maar vanaf 51 procent geldt deze als anderstalig.

Daarnaast bepaalt het decreet ook het maximaal aantal anderstalige opleidingen in het totale aanbod. Vlaamse universiteiten en hogescholen mogen maximaal 6 procent van de bachelors en 35 procent van de masters in een andere taal aanbieden. Dat lijkt weinig, zeker in vergelijking met Nederland, maar in de praktijk ligt het Engelstalige aanbod ruim *onder* deze maxima. In 2017-2018 was 3,11 procent van de bachelors en 23,63 procent van de masters anderstalig (Taalverslag 2016: 12). Sinds het begin van de monitoring is er slechts een lichte stijging van het aantal anderstalige opleidingen (startpositie 2012-2013: 1,58 procent van de bachelors, 17,84 procent van de masters). Er is dus geen sprake van een verregaande verengelsing van het hoger onderwijs in Vlaanderen, al gelden deze percentages enkel voor de initiële opleidingen.

De huidige verhoudingen binnen de anderstalige opleidingen zijn vergelijkbaar met wat er in andere Europese landen gebeurt. Er zijn aanzienlijk meer anderstalige master- dan bacheloropleidingen. In bijna al deze opleidingen is de andere taal het Engels. De Engelstalige opleidingen zijn gespreid over verschillende studiegebieden, maar komen grotendeels voor binnen de studiegebieden Economische en Toegepaste Economische Wetenschappen, Handelswetenschappen en Bedrijfskunde, Wetenschappen en Toegepaste Wetenschappen. De KU Leuven biedt de meeste anderstalige opleidingen aan. In de anderstalige opleidingen zijn zowel Belgen als niet-Belgen ingeschreven, maar de grootste groep bestaat uit niet-Belgen. In de Nederlandstalige opleidingen is dit omgekeerd.

Motivering van de keuze voor Engels

Instellingen die een opleiding in een andere taal willen aanbieden, moeten een aanvraag indienen bij de Commissie Hoger Onderwijs. De Vlaamse regering heeft evenwel het laatste woord en kan een positief oordeel van de commissie verwerpen. In de praktijk is dit nog niet gebeurd en werden alle aanvragen positief beoordeeld. Het aantal aanvragen blijft bovendien beperkt en is niet significant gestegen (Taalverslag 2016: 21). Anderstalige opleidingen dienen een *meerwaarde* te hebben voor de student en voor het 'afnemend veld' (bijvoorbeeld de beroeps wereld) én ze moeten *functioneel* zijn voor de opleiding. Het meest cruciale aspect is dat een anderstalige opleiding een *Nederlandstalig equivalent* moet hebben in de Vlaamse Gemeenschap, zodat een student de garantie heeft dat hij elke opleiding volledig in het Nederlands kan volgen. Universiteiten maken daarom afspraken met elkaar om een opleiding in het Nederlands of in het Engels aan te bieden. In de praktijk blijkt dat steeds meer Vlaamse studenten bewust kiezen voor de Engelstali-

Hieruit blijkt dat ook de studenten de keuze voor het Engels als onderwijstaal steunen

ge variant (Taalverslag 2016: 20) en dat bij sommige Nederlandstalige equivalenten geen studenten zijn ingeschreven (idem: 31).

De motieven van de instelling om een opleiding in het Engels aan te bieden hebben meestal direct of indirect te maken met internationalisering en betreffen het bereik van de opleiding (onder meer het aantrekken van buitenlandse studenten en (gast)docenten) en de competenties van de studenten (onder meer het aanscherpen van de Engelse taalkennis, voorbereiden op een (internationale) beroepscontext). De aanvraag voor een Engelstalige Master of Biology (Universiteit Gent) vermeldde bijvoorbeeld de volgende motiveringen: Engels is in het merendeel van de functies de feitelijke voertaal voor onze afgestudeerden; werkgevers hechten belang aan (Engelstalige) internationale ervaring; de internationale mobiliteit van studenten en afgestudeerden is een realiteit; uitbouwen van de opleiding als een internationale aantrekkingspool van wetenschappelijke expertise; toegankelijkheid voor buitenlandse studenten; de studenten oordelen dat een Engelstalige master broodnodig is (Taalverslag 2016: 15-16). Hieruit blijkt dat ook de studenten de keuze voor het Engels als onderwijstaal steunen.

Waarborgen

Welke maatregelen kent het decreet om de kwaliteit van de onderwijstaal te garanderen voor zowel docenten als studenten?

Taalbeheersing

Het decreet besteedt uitvoerig aandacht aan de taalbeheersing van het onderwijzend personeel. Wie lesgeeft, "moet de onderwijstaal (...) op adequate wijze beheersen" (decreet, ART. 11.270. §1). Wat *adequaat* betekent, wordt bij wet vastgelegd op CI van het Europees Referentiekader voor talen (ERK) en moet worden aangetoond "aan de hand van kwalificatiegetuigschriften uitgereikt door officieel erkende instellingen". Bovendien moet ook wie *niet* in het Nederlands doceert, die taal als bestuurstaal op B2-niveau beheersen, en dit maximaal vijf jaar na de eerste aanstelling. De Vlaamse

Taalkwesties in het hoger onderwijs

regering controleert deze decretale voorwaarden. Voor de studenten bevat het decreet geen voorwaarden, en bepalen en controleren de instellingen zelf het vereiste niveau. Meestal wordt van de studenten B2 verwacht, maar voor de Engelstalige opleidingen dienen vaak enkel buitenlandse studenten dit effectief te bewijzen. Voor Nederlandstalige opleidingen moeten kandidaat-studenten dit niveau wel kunnen aantonen om toegelaten te worden.

	Studenten	Docenten	
Nederlands	<ol style="list-style-type: none"> 1. B2 of C1 2. certificaat taaltest 3. universiteit 4. universiteit 	<ol style="list-style-type: none"> 1. onderwijstaal: C1 2. 'kwalificatie-getuigschrift' 3. decreet 4. regerings-commissaris 	<ol style="list-style-type: none"> 1. bestuurstaal: A2 na twee jaar én B2 na vijf jaar of op moment vaste aanstelling 2. 'kwalificatie-getuigschrift' 3. decreet 4. regerings-commissaris
Engels	<ol style="list-style-type: none"> 1. doorgaans B2 2. certificaat taaltest 3. universiteit; vrijstellingen mogelijk 4. universiteit 	<ol style="list-style-type: none"> 1. onderwijstaal: C1 2. 'kwalificatie-getuigschrift' 3. decreet 4. regerings-commissaris 	

Tabel 1 Voorwaarden taalbeheersing

1 = vereist niveau, 2 = bewijs, 3 = bepaald door, 4 = controle door

De meeste docenten hebben hun vereiste taalkennis aange-toond door een taaltest af te leggen en een certificaat te behalen. Het decreet laat aan docenten immers weinig alternatieve manieren om hun taalkennis aan te tonen. Zo volstaat een diploma, behaald in de betrokken taal, niet altijd; het moet behaald zijn bij een instelling waar die taal de *onderwijstaal* is. Hiermee worden bijvoorbeeld masterdiploma's van Engelstalige opleidingen in Vlaanderen uitgesloten, aangezien het Nederlands overal de onderwijstaal is.

De universiteiten van Gent, Leuven en Antwerpen hebben naar aanleiding van deze decretale verplichting samen, in het interuniversitair consortium IUTC¹, een nieuwe taaltest

ontwikkeld voor docenten die in het Engels doceren aan een Vlaamse universiteit: de Interuniversity Test of Academic English (ITACE).

Naast de ITACE voor docenten werd de ITACE voor studenten ontwikkeld. Voor Nederlands had het IUTC eerder al de ITNA (Interuniversitaire Taaltest Nederlands voor Anderstaligen) ontwikkeld: ook deze test wordt ingezet in het kader van de taalregeling. De ontwikkeling van deze tests leidde tot een uniek samenwerkingsverband tussen de taalinstututen van de universiteiten, die hun expertise op het vlak van taaltesting bundelden.

Het doel van de samenwerking rond de ITACE voor docenten was om een betrouwbare en gestandaardiseerde taaltest te ontwikkelen die beantwoordt aan internationale criteria. Bovendien heeft de ITACE belangrijke voordelen t.o.v. andere tests zoals de IELTS en de TOEFL: de test is specifiek gericht op *docenten*, hij is domein-specifiek, en in eigen beheer inzetbaar binnen de eigen instelling. De ITACE is ontwikkeld voor een context waarin het Engels als bijkomende onderwijstaal wordt gebruikt door (meestal) niet-moedertaalgebruikers van het Engels. Deze context is duidelijk verschillend van een Britse of Amerikaanse context. De ITACE bestaat uit drie delen: een online test (lezen, luisteren, grammatica, woordenschat), een schrijftest en een mondelinge test, allebei gebaseerd op het vakgebied en de lespraktijk van de docent.

Aanvankelijk leidde de invoering van de verplichte taaltestering tot een storm van protest in de Vlaamse academische wereld. Sommigen zagen de nieuwe regeling als een betuttelende maatregel die indruiste tegen de academische vrijheid. Enkele docenten trokken weg uit Vlaanderen (of dreigden dit te doen) en gingen in het buitenland werken waar ze geen taaltest hoefden af te leggen. Het initieel opgelegde tijdpad om het B2-niveau Nederlands als bestuurstaal te behalen (binnen drie jaar na de eerste aanstelling), werd bovendien gezien als een bedreiging voor de rekrutering van buitenlandse toponderzoekers en de verdere internationalisering van het Vlaamse hoger onderwijs.

Het verzet tegen de test Engels kwam ook tot uiting in scherpe kritiek op de ITACE, al was de kritiek zelden inhoudelijk gefundeerd (Van Splunder, 2014b, Van Splunder & Verguts, 2017). Doorn in het oog van velen was ook dat er, zoals hierboven vermeld, geen EVC-procedure (elders verworven competenties) was uitgewerkt, en dat bijvoorbeeld jarenlang (gast)docentschap in Engelstalige programma's, soms aan vermaarde universiteiten in het Verenigd Koninkrijk of de Verenigde Staten, niet gold als bewijs van kwalificatie om in Vlaanderen in het Engels te doceren.

Ondertussen is de storm gaan liggen en lijken de meeste docenten de verplichte passage via een taaltest te accepteren en de taaltestering zelfs te appreciëren als een instrument dat bijdraagt tot kwaliteitszorg. De slaagpercentages op de ITACE liggen over het algemeen hoog (tussen 80-90 procent), al zijn er wel grote verschillen, die onder meer te

Sommigen zagen het als een betuttelende maatregel die indruiste tegen de academische vrijheid

**Voor docenten is
alle taalondersteuning
gratis, voor studenten
is dat niet altijd het geval**

maken hebben met de leeftijd van de docenten (oudere docenten scoren vaak zwakker) of met de werkplek: aan de hogescholen liggen de slaagpercentages lager dan aan de universiteit. (Dat heeft te maken heeft met de typische academische vaardigheden waar de ITACE op is gebaseerd.)

Zowel de ITNA als de ITACE zijn internationaal gevalideerd. Dit geldt ook voor de portfoliotest van de KU Leuven, een test gebaseerd op observatie van docenten, die als alternatief voor de ITACE wordt gebruikt. De ITNA behaalde het kwaliteitslabel Q-Mark van ALTE, de Association of Language Testers in Europe. De ITACE en de portfoliotest kunnen hier geen aanspraak op maken, omdat de leden van ALTE enkel een kwaliteitslabel kunnen behalen voor de talen die in hun land een officieel statuut hebben (ALTE Constitution, 2012, Article 1). Deze regeling kan worden gezien als een protectionistische maatregel van de Engelstalige landen om hun eigen lucratieve testmarkt te beschermen. In het globaliserende onderwijslandschap, waarin het Engels steeds meer de taal van iedereen wordt, valt deze maatregel steeds minder te verdedigen (zie Van Splunder 2011). Het IUTC heeft de ITACE dan gevalideerd in een internationale audit, gebaseerd op de door ALTE vastgelegde standaardvereisten voor taaltests. De positieve beoordeling van de ITACE heeft echter nauwelijks aandacht gekregen in de Vlaamse media, die enkel focusten op de commotie rond de taaltests.

De ITACE is de meest afgelegde taaltest Engels aan Vlaamse universiteiten. Momenteel hebben de meeste personeelsleden het vereiste taalattest behaald (Taalverslag 2016: 37). Wie niet slaagt voor de taaltest kan herkansen, al dan niet na eerst een remediëringstraject te volgen.

Taalbegeleiding

Het decreet verplicht de instellingen om taal cursussen en taalbegeleidingsmaatregelen aan te bieden. Dit aanbod moet *toegankelijk* en *behoeftegedkend* zijn. Voor de studenten moet het aanbod bovendien *kosteloos* zijn.

In de praktijk is het omgekeerd: de instellingen zorgen voor gratis vorming voor de docenten die een B2- en/of C1-niveau moeten aantonen. Ook deelname aan de taaltest

(doorgaans tot drie afnames, indien nodig) wordt door de instelling betaald. Voor de studenten daarentegen is niet alle taalondersteuning gratis. De meeste universiteiten en hogescholen bieden wel kosteloze begeleiding Academisch Nederlands aan, al dan niet ingebed in het curriculum. Voor Academisch Engels is er meestal geen curriculaire traject. De taalinstellingen bieden wel een extracurriculaire traject aan, maar dat is doorgaans betalend. Ook wanneer de studenten een taaltest moeten afleggen om het vereiste startniveau aan te tonen, zijn de kosten voor eigen rekening. Ten slotte is deelname aan initiatiecursussen Nederlands als vreemde taal voor internationale studenten vaak vrijblijvend en soms betalend. Aan sommige instellingen is het zelfs zo dat een cursus Nederlands voor Erasmusstudenten gratis is, terwijl deze doelgroep per definitie na een of twee semesters Vlaanderen weer verlaat. Anderzijds zijn de cursussen Nederlands voor internationale diplomastudenten betalend, terwijl deze studenten voor langere tijd in Vlaanderen zijn, wellicht ook hier hun carrière uitbouwen, en dus meer gebaat zijn met een goede basiskennis Nederlands.

Examenregeling

Studenten hebben steeds het recht om een examen in het Nederlands af te leggen, dus ook als de cursus in een andere taal werd gedoceerd. In de praktijk blijken de studenten geen gebruik te maken van deze mogelijkheid (Taalverslag 2016: 47).

Gedragscode

Elke instelling stelt een gedragscode op voor haar taalgebruik. In deze gedragscode legt de instelling uit hoe zij omgaat met de decretale verplichtingen rond het gebruik van een andere taal dan het Nederlands. Zij moet hier de meerwaarde van aantonen en laten zien dat haar taalbeleid voldoet aan de kwaliteits- en democratiseringsvoorwaarden van de Vlaamse regering. Ten slotte moet zij ook de richtlijnen voor de controle op de taalvereisten van docenten en studenten vermelden.

**Studenten mogen een examen
in het Nederlands afleggen,
ook als de cursus in een
andere taal werd gedoceerd**

Taalkwesties in het hoger onderwijs

Een soepelere wetgeving blijft nodig; Vlaanderen dreigt anders de boot te missen

Nabeschuwing

Ondanks het strikte taalbeleid in Vlaanderen is de taalpraktijk eerder pragmatisch te noemen. De verregaande regulering laat ruimte voor interpretatie en voor creatieve oplossingen, waar de universiteiten graag gebruik van maken. Toch blijft het gebruik van het Engels in Vlaanderen eerder beperkt en ligt het aantal Engelstalige opleidingsonderdelen én opleidingen nog steeds onder de wettelijk toegestane maxima. Er zit wel een stijging in, maar die is niet spectaculair te noemen. Anderzijds moet je oppassen met de interpretatie van de percentages van de Nederlands- en anderstalige opleidingen, omdat ook in Nederlandstalige opleidingen veel opleidingsonderdelen in een andere taal (lees: het Engels) kunnen worden gedoceerd.

Vanuit de academische wereld klinken pleidooien voor een verdere versoepeling van de regels. Dit is niet noodzakelijk een pleidooi voor meer Engels, wel voor een meer contextafhankelijke benadering. Voor sommige opleidingen is méér Engels gewenst dan de huidige taalwetgeving toelaat, voor andere opleidingen kan het wellicht ook met minder. De vraag naar meer Engels lijkt vooral te komen vanuit de exacte wetenschappen (bètawetenschappen) en minder vanuit de geesteswetenschappen (alfawetenschappen). Maar ook hier past nuancering: veel hangt af van het onderwerp (bijvoorbeeld internationale politiek versus Nederlandse literatuur) en de samenstelling van de groep (als iedereen in de groep Nederlands spreekt, is er geen behoefte aan Engels). Een soepelere taalwetgeving – en dus meer Engels – blijft niettemin nodig om verder te kunnen internationaliseren. Anders dreigt Vlaanderen die boot te missen. De instellingen ten slotte ervaren het vereiste B2-niveau voor de bestuurstaal Nederlands als een drempel bij de rekrutering van internationale docenten.

Anderzijds biedt de huidige taalwetgeving een solide basis voor kwaliteitscontrole en -zorg in het hoger onderwijs. De taalattestering is een middel om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Maar zij dient ingebed te worden in een ruimere onderwijsstrategie, die niet enkel gericht is op het

verbeteren van de onderwijstaal maar van het onderwijs als zodanig. Een van de opvallendste positieve gevolgen van het taalbeleid is de ontwikkeling van de interuniversitaire taaltests Engels (ITACE) en Nederlands (ITNA), die geleid hebben tot een uniek samenwerkingsverband tussen de Vlaamse universiteiten. De internationale erkenning van beide taaltests versterkt de legitimiteit ervan. De erkenning van de ITACE draagt bovendien bij tot het doorbreken van de monopoliepositie van Engelstalige landen op de taaltestmarkt. De negatieve perceptie die heerste bij docenten is inmiddels omgebogen naar een neutrale tot positieve attitude.

Frank van Splunder

is docent academisch Engels bij Linguapolis, het taleninstituut van de Universiteit Antwerpen

Christine Engelen

is directeur van Linguapolis

Referenties

- ALTE (2012). Constitution for the Association of Language Testers in Europe (ALTE). Retrieved from <http://www.alte.org/docs/constitution-2012.pdf>
- Decreet betreffende de integratie aan de academische hogeschoolopleidingen in de Universiteiten, 13 juli 2012 (<https://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1022449.html>)
- Taalverslag Academiejaar 2015-2016. Departement Onderwijs en Vorming, Afdeling Hoger Onderwijs en Volwassenenonderwijs <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/taalverslag-academiejaar-2013-2014>
- Van Splunder, F. & Verguts, C. (2017) 'Testing the Test: How Politics Influenced the Reception of an English Test for Lecturers'. In Proceedings of the ALTE's 6th International Conference. Learning and Assessment: Making the Connections. Bologna, 3-5 May 2017, p. 51-56.
- Van Splunder, F. (2015) 'A Tale of Two Countries. Diverging Policies on English-Medium Instruction in the Netherlands and Flanders'. In R. Wilkinson and M.L. Walsh (eds.) Integrating Content and Language in Higher Education: From Theory to Practice. Frankfurt-am-Main: Peter Lang, p. 89-98.
- Van Splunder, F. (2014a) 'Negotiating Multilingualism in Flemish Higher Education'. In J.W. Unger, M. Krzy anowski and R. Wodak (eds.) Multilingual Encounters in Europe's Institutional Spaces. London: Bloomsbury, p. 221-242.
- Van Splunder, F. (2014b) 'De taaltest Engels voor docenten'. In Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid. Bijzonder nummer: Verantwoordelijk bestuur in het Hoger Onderwijs, p. 111-115.
- Van Splunder, F. (2011) 'Het Engels als lingua franca? Enkele beschouwingen bij de 'verengelsing' van het hoger onderwijs'. In Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid, 2011: 1: p. 57-63.
- Witte, E. & Van Velthoven, H. (2010) Strijden om taal. De Belgische taalkwestie in historisch perspectief. Kapellen: Pelckmans.

Noot

- 1 Het Interuniversity Testing Consortium bestaat inmiddels uit de volgende leden: KU Leuven: Interfacultair Instituut voor LevendeTalen (ILT), Universitair Talencentrum KU Leuven – Campus Brussel; Universiteit Antwerpen: Linguapolis; Universiteit Gent: Universitair Centrum voor Talenonderwijs; Vrije Universiteit Brussel: Academisch Centrum voor Taalonderwijs (ACTo).